

Invloed multinationale ondernemingen

op de

Nationale rekeningen

zetelverplaatsingen en handel in
intellectueel eigendom

Invloed multinationale ondernemingen op de Nationale rekeningen: zetelverplaatsingen en handel in intellectueel eigendom

Ronald Nelisse en Leo Hiemstra

12 juli 2019

Dit onderzoek is bekostigd door het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Inleiding

In juli 2016 werden gebruikers van macro-economische statistieken opgeschrikt door de bijstellingen in het bbp van Ierland. Het bbp bleek in 2015 te zijn gegroeid met 26,3% (nominaal 32,4%). Dit groeicijfer is veel hoger dan normaalgesproken voor mogelijk werd gehouden voor een westerse economie. Het beeld van de Ierse economie in 2015 werd echter aanzienlijk beïnvloed door de 'verplaatsing' van grote bedragen aan immateriële activa naar Ierland door een aantal multinationale ondernemingen. Het feit dat globalisering een grote en toenemende invloed had op de samenstelling van de nationale rekeningen, was al langer bekend, maar de casus van Ierland maakte duidelijk hoe groot de invloed van het gedrag van een selecte groep van multinationale ondernemingen soms kan zijn op relatief kleine landen. Voor de Ierse beleidsmakers en het Ierse statistisch bureau zijn de ontwikkelingen aanleiding geweest om naast de internationaal gangbare standaardmaatstaven voor de omvang van de Ierse economie ter aanvulling een BNI* (aangepast nominaal bruto nationaal inkomen) te introduceren, waarin gecorrigeerd wordt voor ontwikkelingen zoals in 2015¹. Ook andere landen hebben sindsdien studies ondernomen om bepaalde effecten die samenhangen met multinationale ondernemingen nader te kwantificeren.

In het licht van deze internationale ontwikkelingen hebben het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan het CBS gevraagd een verkennend onderzoek te doen naar de invloed van twee fenomenen die voor kunnen komen bij multinationale ondernemingen op de Nederlandse gepubliceerde macro-economische cijfers zoals het bruto binnenlands product (bbp) en het bruto nationaal inkomen (bni) voor de periode 2010 tot en met 2017. Meer in het bijzonder was de vraag een eerste kwantitatieve inschatting te maken voor:

1. de mate waarin zetelverplaatsingen ('inversions') van multinationale ondernemingen van invloed zijn op de Nederlandse cijfers;
2. de mate waarin ondernemingen in Nederland via de verplaatsing van intellectueel eigendom (IP) naar Nederland inkomen genereren waarbij in Nederland geproduceerde research en

¹ Report of the Economic Statistics Review Group ((ESRG), December 2016 ([https://www.cso.ie/en/media/csoie/newsevents/documents/reportoftheeconomicstatisticsreviewgroup/Economic_Statistics_Review_\(ESRG\)_Report_Dec_2016.pdf](https://www.cso.ie/en/media/csoie/newsevents/documents/reportoftheeconomicstatisticsreviewgroup/Economic_Statistics_Review_(ESRG)_Report_Dec_2016.pdf)))

development (R&D) geen of maar een beperkte bijdrage heeft geleverd bij de creatie van dat intellectueel eigendom.

De bedragen die bij deze fenomenen horen, kunnen worden gezien als een 'vertekening' die het gebruik van de huidige gegevens van de nationale rekeningen voor de adequate analyse van de ontwikkelingen in de Nederlandse economie zouden kunnen bemoeilijken. De ernst van deze vertekening hangt echter samen met de relatieve omvang van deze fenomenen. Het doel van deze studie is om een eerste inschatting te maken van deze omvang.

Het rapport is als volgt opgebouwd. Allereerst wordt voor beide genoemde fenomenen het statistisch kader geschetst en wordt toegelicht wat is onderzocht. Vervolgens zullen de cijfermatige resultaten worden gepresenteerd.

Zetelverplaatsingen ('inversions')

Het statistisch kader

Ondernemingen moeten zich ergens vestigen om te kunnen bestaan. De registratie van vestiging bepaalt onder andere waar vennootschapsbelastingen moeten worden betaald en binnen welke juridische kaders een onderneming moet opereren. Multinationale ondernemingen bestaan veelal uit een groot aantal onderdelen (eenheden) die in verschillende landen gevestigd zijn. Uiteindelijk heeft iedere multinationale onderneming één eenheid die formeel als hoofdvestiging functioneert, in de regel is dat het hoofdkantoor. Deze hoofdvestiging is vaak gevestigd in het land waar de multinationale onderneming van origine is ontstaan.

Het is voor een onderneming mogelijk (en vaak relatief eenvoudig) om het land van vestiging te wijzigen. Dit kan door in een ander land een nieuwe onderneming te registreren en daar vervolgens alle bezittingen van de oude onderneming in onder te brengen. Als laatste stap wordt de oude onderneming opgeheven of lager in de ondernemingsstructuur geplaatst. Het resultaat van een dergelijke herstructurering noemen we een zetelverplaatsing. Redenen voor zetelverplaatsingen kunnen zijn het beïnvloeden van de hoogte van de te betalen belastingen, het veiligstellen van bezittingen ter voorkoming van inbeslagname door een overheid of het gebruikmaken van duidelijkere en meer voorspelbare wet- en regelgeving. Onder dit laatste vallen bijvoorbeeld regels over de wijze hoe ondernemingen zich moeten organiseren, de corporate governance, maar bijvoorbeeld ook regelgeving die het voor ondernemingen aantrekkelijk maakt om financiering aan te trekken.

De activiteiten van ondernemingen tellen mee in het bbp van een economie in de mate waarin zij binnen die economie productieactiviteiten ontplooiën en daarmee toegevoegde waarde genereren. Dochterondernemingen van buitenlandse multinationale ondernemingen kunnen daarmee een substantieel deel uitmaken van het bbp van het land van vestiging. Bij het bni is dit aandeel kleiner. De winst die dergelijke dochterondernemingen maken, wordt voor de bepaling van het bni namelijk conform de geldende internationale statistische richtlijnen toegerekend aan de buitenlandse eigenaar. De buitenlandse eigenaar heeft immers alle zeggenschap om de winst van de dochteronderneming naar eigen inzicht te gebruiken. De winst van Nederlandse dochterondernemingen van buitenlandse multinationale ondernemingen telt, na aftrek van

afschrijvingen op vaste activa en te betalen vennootschapsbelasting, niet mee in het bni van Nederland. De afschrijvingen worden in mindering gebracht omdat ze worden behandeld als een kostenpost waardoor dit niet kan worden gezien als ontvangen inkomen voor de buitenlandse eigenaar. De door dergelijke dochterondernemingen betaalde beloning van werknemers, de afgedragen belastingen en de afschrijvingen tellen dus wel mee in het bni van het betrokken land².

Doordat winsten op een dergelijke manier aan buitenlandse eigenaren worden toegerekend, hebben zetelverplaatsingen binnen een multinationale onderneming alleen invloed op het bni voor zover daarmee extra belastingen worden afgedragen of nieuwe productieactiviteiten worden ontplooid, bijvoorbeeld via de inhuur van nieuw personeel, of als dergelijke belastingen en activiteiten door een zetelverplaatsing juist verdwijnen. Goed beschouwd moet het effect van zetelverplaatsingen in twee delen worden gesplitst, enerzijds de daadwerkelijk verplaatsing die een neutraal effect zal hebben op het bbp en bni en anderzijds de concrete invulling van wat de onderneming in economische termen gaat doen waaruit wel een bbp-effect en een bni-effect kan voortvloeien. Deze tweede stap is in feite niet anders dan de ontwikkelingen bij andere ondernemingen bij hun creatie of destructie waar geen zetelverplaatsing heeft plaatsgevonden.

Bij een zetelverplaatsing van een hoofdvesting werkt dit niet anders dan bij een dochteronderneming zolang de eigenaar, bijvoorbeeld de oprichter, een buitenlander is. Maar dat is alleen naar rato van het bezit dat die buitenlandse eigenaar in die onderneming heeft en of de winst via dividend wordt uitgekeerd of niet. Als de buitenlandse eigenaar in het bezit is van 90% van het aandelenkapitaal, zal alleen 90% van de winst aan de buitenlandse eigenaar worden toegerekend. Als de buitenlandse eigenaar minder dan 10% in bezit heeft, wordt alleen de uitgekeerde winst in de vorm van dividend nog toegerekend aan de eigenaren. Bij minder dan 10% aan bezit wordt beoordeeld dat de eigenaar te weinig concrete claim heeft op de niet-uitgekeerde winst om een bepaalde handeling van de betrokken onderneming af te kunnen dwingen. Bij meer dan 10% wordt die concrete claim wel verondersteld. Het verschil in behandeling van deelnemingen op basis van omvang hangt samen met het onderscheid tussen een directe buitenlandse investering en een portfoliobelegging zoals dat is gedefinieerd in het handboek van de betalingsbalans (BPM6)³.

Als een onderneming geen enkele buitenlandse eigenaar heeft die meer dan 10% aan bezit in het aandelenkapitaal heeft dan blijft in de nationale rekeningen 100% van de winst achter bij die onderneming voor zover die winst niet als dividend wordt uitgekeerd. Ondernemingen waarbij dit bij uitstek geldt, zijn beursgenoteerde ondernemingen waarbij de aandelenschuld in de regel onder een groot aantal beleggers in verschillende landen is verspreid. Zetelverplaatsingen van beursgenoteerde ondernemingen kunnen daarom in potentie een grote invloed hebben op het bni.

² Kosten die ondernemingen maken bij aanleverende producenten zullen een aanvullende invloed hebben op het bni voor zover het Nederlandse toeleveranciers betreft.

³ Relevante paragrafen uit het Balance of Payments Manual versie 6 (BPM6) zijn onder andere paragrafen 6.8 tot en met 6.24 over de afbakening van een directe buitenlandse investering en paragrafen 11.33 tot en met 11.47 over het gebruik van het concept 'ingehouden winst op directe buitenlandse investeringen'. Het gebruik van het concept 'ingehouden winst op directe buitenlandse investeringen' wordt in het European System of Accounts versie 2010 (ESA2010) genoemd in paragrafen 4.64 tot en met 4.67.

Tabel 1 geeft een gestileerde weergave van de invloed van een buitenlandse eigenaar in een Nederlandse onderneming op het bbp en het bni. In het voorbeeld is er een Nederlandse onderneming die goederen en diensten produceert en daarmee toegevoegde waarde genereert ter waarde van 100 waarbij 25 in de vorm van bruto exploitatie-overschot. De onderneming schrijft af op vaste activa en betaalt vennootschapsbelasting. De nettowinst die beschikbaar is voor de eigenaar is daarmee 15. Bij een buitenlandse eigenaar die 100% van de onderneming in bezit heeft wordt de gehele 15 toegerekend aan de buitenlandse eigenaar. Het bni is dan lager dan het bbp. Op het moment dat de onderneming geen buitenlandse eigenaar heeft, is in dit voorbeeld het bni gelijk aan het bbp. Deze gelijkheid is wel afhankelijk van het gegeven dat de onderneming geen winstinkomen uit buitenlandse dochterondernemingen ontvangt en geen netto buitenlandse financieringslast heeft in de vorm van rente.

tabel 1: gestileerde weergave van de invloed van een buitenlandse eigenaar van een onderneming			
	<i>100% buitenlandse eigenaar</i>	<i>10% buitenlandse eigenaar</i>	<i>geen buitenlandse eigenaar >10%</i>
beloning van werknemers	75	75	75
bruto exploitatie-overschot	25	25	25
bruto binnenlands product	100	100	100
afschrijvingen op vaste activa	5	5	5
vennootschapsbelasting	5	5	5
netto winst uit binnenlandse dochters	15	15	15
netto winst uit buitenlandse dochters	0	0	0
aan buitenlandse eigenaar toegerekende winst	15	1,5	0
bruto nationaal inkomen	85	98,5	100

Tabel 2 geeft een gestileerde weergave van het effect van een zetelverplaatsing op het bbp en bni zoals dat volgens de internationale statistische richtlijnen (ESA2010) moet worden geregistreerd. Voorafgaand aan de zetelverplaatsing is er in Nederland een onderneming actief die goederen en diensten produceert en daarmee toegevoegde waarde genereert van 100 waarbij 25 in de vorm van bruto exploitatie-overschot. Vervolgens wordt een hoofdzetel naar Nederland verplaatst die niet alleen de moeder is van de Nederlandse onderneming, maar ook van enkele buitenlandse dochterondernemingen waaruit inkomen wordt ontvangen.

De zetelverplaatsing op zichzelf brengt geen extra activiteit in Nederland, waardoor het bbp niet verandert. Vanzelfsprekend kan een zetelverplaatsing voor een onderneming wel aanleiding zijn reële activiteiten naar het land van de nieuwe zetel over te brengen, waardoor er ook een bbp-effect zal ontstaan. Door belastingvrijstellingen voor winsten behaald door buitenlandse

dochterondernemingen op basis van belastingverdragen ter voorkoming van dubbele belastingen, zal er in de regel geen extra vennootschapsbelasting binnenkomen. Het voorbeeld laat zien dat de winsten die na een zetelverplaatsing worden ontvangen uit buitenlandse dochterondernemingen in het geval van een onderneming zonder buitenlandse eigenaar met een belang groter dan 10% geheel worden toegerekend aan het bni. Hierdoor kan het bbp-effect van een onderneming behoorlijk afwijken van het bni-effect van die onderneming.

tabel 2: gestileerd voorbeeld van een zetelverplaatsing van een hoofdvestiging			
	<i>werkmaatschappij met 100% buitenlandse eigenaar</i>	<i>zetelverplaatsing hoofdzetel met 100% buitenlandse eigenaar</i>	<i>zetelverplaatsing hoofdzetel zonder buitenlandse eigenaar >10%</i>
beloning van werknemers	75	75	75
bruto exploitatie-overschot	25	25	25
bruto binnenlands product	100	100	100
afschrijvingen op vaste activa	5	5	5
vennootschapsbelasting	5	5	5
netto winst uit binnenlandse dochters	15	15	15
netto winst uit buitenlandse dochters		200	200
aan buitenlandse eigenaar toegerekende winst	15	215	0
bruto nationaal inkomen	85	85	300

Zetelverplaatsingen van hoofdzetels van multinationale ondernemingen zijn dus met name van belang als een substantieel deel van aandelschuld in handen is van minderheidsaandelenhouders die ieder voor zich minder dan 10% in bezit hebben. Ondernemingen die daaraan vaak voldoen, en tevens meestal een aanzienlijk omvang hebben, zijn beursgenoteerde ondernemingen.

Het onderzoek

Zoals in de voorgaande paragraaf is beargumenteerd, heeft een zetelverplaatsing effect op het bni als de betrokken onderneming minderheidsaandelenhouders heeft, waarvan er tenminste één minder dan 10% van het aandelenkapitaal in handen heeft. Dit komt vrijwel alleen voor bij beursgenoteerde ondernemingen. Het verdere onderzoek naar de kwantificering van het effect van zetelverplaatsingen op Nederland richt zich dan ook op deze groep van ondernemingen.

Gedurende de afgelopen jaren is een aantal beursgenoteerde hoofdzetels naar Nederland verplaatst. Het betrof gevallen waarin een beursgenoteerde onderneming zijn buitenlandse zetel opgaf voor een zetel in Nederland. De aandelen van de oude zetel werden geconverteerd naar aandelen van de nieuwe zetel. Aangezien het beursgenoteerde aandelen betrof, is een dergelijke verplaatsing vaak bekend via bijvoorbeeld de media. Niet altijd is een zetelverplaatsing echter zo eenduidig te

signaleren. Zo kan het bijvoorbeeld voorkomen dat een private equity onderneming een onderneming van de beurs haalt en deze onderneming later vanuit een ander land weer naar de beurs brengt. Ook kan het zijn dat een niet-beursgenoteerde onderneming eerst haar zetel verplaatst voordat de onderneming haar aandelen voor het eerst naar de beurs brengt.

Om vast te stellen welke Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen zijn ontstaan vanuit een zetelverplaatsing, zijn alle Nederlandse beursfondsen geanalyseerd op twee karakteristieken:

1. De onderneming is van origine een buitenlandse onderneming. De onderneming is in het buitenland ontstaan en heeft zijn eerste groeiperiode ook daar doorgemaakt;
2. Gezien de omvang van de gehele multinationale onderneming zijn de Nederlandse activiteiten relatief beperkt, al kunnen die Nederlandse activiteiten in absolute zin nog steeds substantieel zijn.

Op basis van deze criteria zijn 28 ondernemingen gevonden. Vervolgens is het effect van deze ondernemingen op het bni gekwantificeerd. Directe effecten op het bbp, of op de andere macro-economische grootheden geanalyseerd in deze studie, zijn er vanuit een zetelverplaatsing van hoofdzetels in de regel niet. Wel is er een aantal multinationale ondernemingen met Nederlandse dochterondernemingen waar toegevoegde waarde wordt gegenereerd. Het is op basis van de data niet goed vast te stellen in hoeverre de zetelverplaatsingen effect hebben gehad op de ontwikkelingen van de toegevoegde waarde binnen Nederland die zich anders niet hadden voorgedaan. Wel kan gesteld worden dat het grootste deel van de betrokken toegevoegde waarde onafhankelijk is geweest van de zetelverplaatsingen van de hoofdvestigingen. Daarom is er geen nader bbp-effect bepaald dat veroorzaakt zou kunnen zijn door de zetelverplaatsingen.

Ondernemingen met naar Nederland verplaatst intellectueel eigendom

Het statistisch kader

Ondernemingen produceren goederen en/of diensten op basis van arbeid en kapitaalgoederen. De geproduceerde goederen en diensten worden vervolgens verkocht als intermediair verbruik voor een opvolgende onderneming in een productieketen, of als consumptie, investering of uitvoer. Goederen en diensten ten behoeve van investeringen leiden tot nieuwe kapitaalgoederen. Deze kapitaalgoederen worden in opvolgende periodes weer gebruikt voor de productie van nieuwe goederen en diensten.

Meestal zijn kapitaalgoederen fysieke objecten op een vaste locatie, zoals gebouwen, machines en wegen. Er zijn echter ook kapitaalgoederen zoals vliegtuigen, schepen en boorplatformen die mobiel zijn zodat ze van het ene naar het andere economisch gebied kunnen bewegen. De meeste kapitaalgoederen hebben echter een sterke band met een fysieke locatie.

Veel ondernemingen zijn tegenwoordig voor hun voortbestaan sterk afhankelijk van onderzoek naar nieuwe producten en productieprocessen. Niet alleen als nieuwe producten of productieprocessen beschikbaar zijn maar al hieraan voorafgaand, heeft het onderzoek een waarde. De waarde van de resultaten van onderzoek is een voorbeeld van intellectueel eigendom. In het geval van nieuwe

producten en productieprocessen betreft het intellectueel eigendom dat via een investering wordt toegevoegd aan de kapitaalgoederenvoorraad.

Intellectueel eigendom wordt in de nationale rekeningen verdeeld naar geproduceerd intellectueel eigendom en niet-geproduceerd intellectueel eigendom. Geproduceerd intellectueel eigendom is het resultaat van onderzoek naar nieuwe producten of productieprocessen. Ook vallen originelen op het vlak van bijvoorbeeld film en muziek hieronder. Bij niet-geproduceerd intellectueel eigendom gaat het bijvoorbeeld over de waarde van een merknaam of een logo en de waarde van licenties voor het gebruik hiervan. Alleen geproduceerd intellectueel eigendom wordt bij de nationale rekeningen behandeld als onderdeel van de kapitaalgoederenvoorraad en wordt geboekt als investering bij nieuwe aanwas⁴.

Niet-geproduceerd intellectueel eigendom wordt in de internationale statistische richtlijnen beschouwd als 'bijvangst' van reguliere productieprocessen waarbij producten worden geproduceerd en verkocht. Weliswaar ontstaat het samen met die productieprocessen maar de creatie van niet-geproduceerd intellectueel eigendom is niet het primaire doel van die productieprocessen. Ook is het er niet een noodzakelijk onderdeel van. Desalniettemin moet opgemerkt worden dat het onderscheid tussen geproduceerd en niet-geproduceerd intellectueel eigendom enigszins kunstmatig is. De huidige in de internationale statistisch richtlijnen voorgeschreven registratiewijze wordt mede ingegeven door de complexiteit om betrouwbare ramingen samen te stellen voor de productie van marketingdiensten die vervolgens als een kapitaalgoed zouden kunnen worden gekapitaliseerd. Daarom worden marketing activa in het stelsel van de nationale rekeningen pas geregistreerd als er een daadwerkelijke transactie tussen twee partijen is waargenomen en dus niet opgebouwd als investering vanuit een productieproces.

Ondanks het onderscheid tussen geproduceerd en niet-geproduceerd intellectueel eigendom worden royalty- en licentie-inkomsten die ontvangen worden op basis van niet-geproduceerd intellectueel eigendom geregistreerd als output in de nationale rekeningen en hebben daarmee direct invloed op het bbp. Het is dus goed op te merken dat het bestaan van inkomsten uit niet-geproduceerd intellectueel eigendom invloed heeft op de consistentie tussen enerzijds de kapitaalgoederenvoorraad zoals die in de nationale rekeningen wordt geregistreerd en de afschrijvingen die daarbij horen en anderzijds de inkomsten uit royalty's en licenties zoals die in het bbp zijn opgenomen.

Evenals vliegtuigen en schepen zijn ook de kapitaalgoederen in de vorm van intellectueel eigendom gemakkelijk verhandelbaar tussen nationale economieën. Intellectueel eigendom kan ook een grote economische waarde hebben. Dat betekent dat de kapitaalgoederenvoorraad in een land in korte tijd sterk kan groeien of krimpen als dergelijk intellectueel eigendom wordt verplaatst van een land naar een ander land.

Intellectueel eigendom en inkomsten hieruit in de vorm van royalty's en licenties worden door landen belastingtechnisch niet altijd hetzelfde behandeld. Dit kan multinationale ondernemingen een prikkel geven om hun intellectueel eigendom op een dusdanige wijze over landen te verdelen dat de te

⁴ Zie bijvoorbeeld ESA2010-paragrafen 3.132 en 7.41

betalen belasting wordt geoptimaliseerd. Hierdoor ontstaat handel in intellectueel eigendom tussen eenheden van een multinational in verschillende nationale economieën, terwijl het betrokken intellectueel eigendom binnen zo'n multinationale onderneming blijft. Dergelijke handel zorgt niet alleen voor de toename of afname van de kapitaalgoederenvoorraad van een economie. De royalty's en licentie-inkomsten/betalingen die samenhangen met het intellectueel eigendom worden behandeld als output/intermediair verbruik en hebben daarmee invloed op het bbp.

tabel 3: gestileerd voorbeeld aankoop exploitatierechten (onderneming 100% met buitenlandse eigenaar)			
	<i>periode 1</i>	<i>periode 2</i>	<i>periode 3</i>
output van R&L diensten (voor uitvoer)	0	0	40
overige output (voor uitvoer)	175	175	175
intermediar verbruik (uit invoer)	40	40	40
beloning van werknemers	60	60	60
bruto exploitatie-overschot	75	75	115
bruto binnenlands product (productiebenadering)	135	135	175
investeringen	0	200	0
uitvoer	175	175	215
invoer	40	240	40
bruto binnenlands product (bestedingenbenadering)	135	135	175
afschrijvingen op vaste activa	50	60	70
vennootschapsbelasting	5	3	9
binnenlandse netto winst	20	12	36
netto winst uit buitenlandse dochters			
aan buitenlandse eigenaar toegerekende winst	20	12	36
bruto nationaal inkomen	115,0	123,0	139,0
kapitaalgoederenvoorraad			
beginbalans	500	450	590
investeringen	0	200	0
afschrijvingen	50	60	70
eindbalans	450	590	520

Tabel 3 geeft een gestileerd voorbeeld van hoe de aankoop uit het buitenland van intellectueel eigendom voor een bedrag van 200 invloed heeft op de macro-economische grootheden van een land. In periode 1 is er sprake van een reguliere onderneming die goederen en diensten produceert en die in handen is van een buitenlandse multinationale onderneming. De output wordt geproduceerd voor de uitvoer. Gedurende periode 2 koopt deze werkmaatschappij geproduceerd intellectueel eigendom uit het buitenland aan voor 200 op basis waarvan in periode 3 royalty's worden geproduceerd van 40. Door deze extra output is het bbp in periode 3 hoger dan in de

voorgaande periodes. In periode 2 vallen vooral de hogere investeringen en het lagere handelssaldo op, die door de onderneming worden veroorzaakt.

De mate waarin de onderneming effect heeft op het bni hangt van twee factoren af. Enerzijds gaat het om de vraag of de onderneming een buitenlandse eigenaar heeft of niet. Al de nettowinst die een onderneming genereert, wordt in het geval van een buitenlandse eigenaar aan die eigenaar toegerekend zoals bovenstaand beschreven in het statistisch kader rond zetelverplaatsingen. Anderzijds is de omvang van de afschrijvingen op het nieuwe intellectuele eigendom en de betaalde vennootschapsbelasting van belang om vast te stellen hoeveel die netto-winst precies is. In het voorbeeld is uitgegaan van een afschrijvingspercentage van 10% per jaar op basis van de aankoop prijs en een belastingtarief van 20%. De investering in periode 2 is gedaan in het midden van deze periode zodat al een deel zal worden afgeschreven in periode 2.

In het voorbeeld is het effect op het bni relatief beperkt, omdat de onderneming in buitenlandse handen is. In periode 2 stijgt het bni iets door de toegenomen afschrijvingen op de kapitaalgoederen van deze onderneming, waardoor minder aan de buitenlandse eigenaar kan worden toegerekend. In periode 3 stijgt het bni verder door de toegenomen afschrijvingen en de hogere afgedragen vennootschapsbelasting. In het geval dat er geen buitenlandse eigenaar zou zijn, zou het effect op het bni gelijk zijn aan het effect op het bbp. Deze gelijkheid is wel afhankelijk van het gegeven dat de onderneming geen winstinkomen uit buitenlandse dochterondernemingen ontvangt en geen netto buitenlandse financieringslast heeft in de vorm van rente.

Het onderzoek

Voor het onderzoek zijn gegevens verzameld uit de diverse bij het CBS beschikbare databronnen zoals de productiestatistiek, de statistiek over de invoer en uitvoer van diensten en de investeringstatistiek. Over het geheel genomen kan worden gesteld dat in de bronnen niet altijd een goed en volledig zicht is op de invoer en uitvoer van intellectueel eigendom en de investering en desinvesteringen van dergelijk intellectueel eigendom. Dit geldt overigens niet alleen voor Nederland, maar ook voor de meeste andere landen en heeft onder andere te maken met hoe bedrijven zelf intellectueel eigendom in hun boeken registreren. Bij het onderzoek wordt daarom uitgegaan van informatie over de productie van royalty's en licentie-diensten. Informatie hierover is duidelijker uit de brongegevens af te leiden. Daarbij is echter niet te zien of dit wordt geproduceerd op basis van uit het buitenland aangekocht intellectueel eigendom of op basis van in Nederland geproduceerd intellectueel eigendom. Om de te beschrijven populatie van ondernemingen af te bakenen is daarom gekeken naar ondernemingen met een opvallend grote omzet uit royalty's en licenties. Opvallend groot is daarbij gedefinieerd als een omzet aan royalty's en licentie-inkomsten groter dan 200 duizend euro per bij die onderneming werkzame persoon. Deze grens is relatief hoog als bijvoorbeeld wordt vergeleken met de omzet per werkzame persoon in de research- en developmentindustrie (ca. 130 duizend euro per werkzame persoon in 2017). De output van deze industrie betreft echter vaak nog niet afgerond onderzoek, waardoor er nog geen grote winstmarges te verwachten zijn in deze bedrijfstak, terwijl dat juist wel het geval is voor ondernemingen die bestaand intellectueel eigendom exploiteren. Er bestaat geen exacte en internationaal geharmoniseerde grens voor een 'normale' omzet per werkzaam persoon voor afgerond intellectueel eigendom. Uit het onderzoek blijkt

overigens dat een sterke verlaging van de gehanteerde grens geen grote invloed op het uitkomsten van het onderzoek zou hebben gehad.

Bij de toepassing van dit selectie criterium is een beperkende factor dat in de productiestatistieken inkomsten uit royalty's en licenties niet altijd expliciet worden gerespondeerd, maar vermeld kunnen staan onder 'overige bedrijfsopbrengsten'. Waar hoge bedragen op de overige bedrijfsopbrengsten worden gerapporteerd, is deze categorie nagelopen op bij het CBS additioneel bekende meta-informatie. In aanvulling hierop is gekeken of bedrijven binnen deze groep een uitvoer van royalty- en licentiediensten responderen in de statistiek internationale handel in diensten.

Voor de selectie van te onderzoeken ondernemingen is verder een grens gehanteerd dat de onderneming omzet van royalty's en licenties moet hebben van tenminste 10 mln euro per jaar. Dit is een enigszins arbitraire grens en is ingegeven vanuit het idee dat omzetten onder deze grens vooral betrekking zullen hebben op sublicenties die per saldo weinig tot geen toegevoegde waarde opleveren voor de betrokken ondernemingen. Daarnaast zijn de bedragen te klein om goed het onderscheid te kunnen maken tussen in Nederland ontwikkeld intellectueel eigendom en uit het buitenland aangekocht intellectueel eigendom. Sowieso zullen er aan dergelijke omzetten geen omvangrijke aankopen van intellectueel eigendom uit het buitenland ten grondslag hebben gelegen.

Na de selectie van ondernemingen met relatief veel omzet aan royalty's en licentie-inkomsten zijn vervolgens de ondernemingen geselecteerd die onderdeel zijn van een buitenlandse multinationale onderneming. Zowel buitenlandse multinationale ondernemingen als Nederlandse ondernemingen hebben intellectueel eigendom dat binnen Nederland kan zijn geproduceerd of vanuit het buitenland kan zijn aangekocht. Ook kunnen zowel buitenlandse ondernemingen als binnenlandse ondernemingen intellectueel eigendom aan het buitenland verkopen. Voor de analyse hebben we er echter voor gekozen de aandacht te richten op buitenlandse multinationale ondernemingen. Deze keuze heeft meerdere redenen. Ten eerste zijn er vooral onder buitenlandse multinationale ondernemingen veel ondernemingen met een dusdanige omvang dat ze de Nederlandse macro-economische cijfers kunnen vertekenen. Ten tweede zijn er de afgelopen jaren geen anekdotische voorbeelden bekend van omvangrijke handel in intellectueel eigendom door Nederlandse multinationale ondernemingen, noch wat betreft aangekocht intellectueel eigendom noch wat betreft verkocht intellectueel eigendom. Tenslotte is het onderscheid tussen de effecten van in Nederland geproduceerd intellectueel eigendom en in het buitenland aangekocht intellectueel eigendom voor Nederlandse multinationale ondernemingen veel moeilijker te maken aangezien door het grote aantal werknemers van deze ondernemingen in Nederland er niet snel een opvallend hoge omzet aan royalty's en licenties is. Daardoor is het voor dit specifieke onderwerp moeilijk om tot betrouwbare cijfers voor Nederlandse multinationale ondernemingen te komen.

Voor de selectie van ondernemingen die hiermee is ontstaan, is vervolgens gekeken bij welke ondernemingen er sprake is geweest van royalty- en licentie-inkomsten op basis van in het buitenland aangekocht intellectueel eigendom. Nederland kent een behoorlijk aantal multinationale ondernemingen dat weliswaar veel royalty- en licentiediensten produceert maar waarbij de multinationale ondernemingen dit doen op basis van sublicenties. Dergelijke ondernemingen laten dan een nagenoeg even grote productie als intermediair verbruik van royalty's en licenties zien met geen of een minimale toegevoegde waarde die met deze activiteit samenhangt. Om het onderscheid

tussen beide typen ondernemingen te kunnen maken is onder meer geput uit beschikbare jaarverslagen van de betrokken ondernemingen. Voor de ondernemingen waarvan geconstateerd is dat er sprake is geweest van in het buitenland aangekocht intellectueel eigendom is bekeken hoe de gegevens van deze ondernemingen uit de verschillende bronnen zijn verwerkt in de nationale rekeningen.

De geselecteerde ondernemingen zijn divers en hebben naast de exploitatie van royalty's en licenties vaak ook andere productieactiviteiten. Voor dergelijke ondernemingen moet een kostenstructuur in de vorm van beloning van werknemers en intermediair verbruik behorend bij de exploitatie van intellectueel eigendom worden geschat. De schatting is enerzijds gebaseerd op de ratio's die te ontlenen zijn aan relatief productie-homogene ondernemingen zoals vastgesteld in het onderzoek. Daarnaast zijn voor een aantal ondernemingen specifieke ramingen gemaakt op basis van de gegevens die voor die ondernemingen beschikbaar zijn uit de productiestatistiek. De ramingen over de beloning van werknemers zijn rechtstreeks benut ter bepaling van de invloed op de Nederlandse arbeidsinkomensquote. Het effect op de arbeidsproductiviteit is bepaald door de geraamde loongegevens te combineren met microgegevens over de hoeveelheid arbeidsjaren bij de betrokken ondernemingen.

Voor de raming van de investeringen en de kapitaalgoederenvoorraad is gebruik gemaakt van de R&D-enquête, investeringsenquête en gegevens uit de productiestatistiek. Informatie uit deze bronnen geeft geen goed en volledig beeld van de investeringen en de kapitaalgoederenvoorraad voor alle ondernemingen met betrekking tot intellectueel eigendom dat verplaatst is uit het buitenland. Voor die ondernemingen waarvoor de informatie onvolledig is, zijn de gegevens over de investeringen benaderd door gebruik te maken van de uitgaven van deze ondernemingen aan R&D en software zoals bekend in de brongegevens. Voor deze ondernemingen is vervolgens de omvang van de kapitaalgoederenvoorraad van het ijkjaar 2010 bepaald op basis van het aandeel dat de geselecteerde ondernemingen hebben in de totale investeringen naar R&D en software waarbij deze ratio is toegepast op de Nederlandse kapitaalgoederenvoorraad aan R&D en software voor het jaar 2010. Op basis van de zo bepaalde kapitaalgoederenvoorraad van 2010 zijn de opvolgende jaren bepaald door accumulatie van de mutaties in de vorm van investeringen, afschrijvingen en herwaarderingen. Omdat de precieze afschrijvingsvoet voor het betrokken intellectueel eigendom onbekend is, is een gewogen afschrijvingsvoet bepaald behorend bij de bedrijfstakken waarin de onderzochte ondernemingen zijn geclassificeerd. Om tot de totale investeringen, afschrijvingen en kapitaalgoederenvoorraad te komen zijn gegevens van ondernemingen waarover wel volledige gegevens beschikbaar zijn hieraan toegevoegd.

De ramingen voor de invoer en uitvoer bestaan uit twee elementen. Enerzijds zijn de ramingen gebaseerd op gegevens uit de statistiek over de internationale handel in diensten voor de betrokken ondernemingen. Anderzijds dienen de gegevens ook in overeenstemming te zijn met de eerder bepaalde gegevens over de productie, het intermediair verbruik en de investeringen. Een investering gaat gepaard met invoer terwijl een desinvestering gepaard gaat met uitvoer. De productie en het intermediair verbruik beïnvloeden ook de invoer en uitvoer. Weliswaar is het mogelijk dat de onderneming met aangekocht intellectueel eigendom royalty's en licenties afzet bij een Nederlandse afnemer maar dit is dan ten koste gegaan van de invoer van royalty's en licenties die de Nederlandse afnemer anders zou hebben gehad. Het intermediair verbruik kan deels afkomstig zijn van een

Nederlandse leverancier. Uit de ramingen is gebleken dat dit bij de betrokken ondernemingen alleen beperkte bedragen kan betreffen. Vanuit presentatiedoeleinden, om te zorgen dat het bbp bekeken vanuit de toegevoegde waarde gelijke resultaten geeft als het bbp bekeken vanuit de finale bestedingen, is daarom besloten de gegevens te presenteren alsof het gehele intermediair verbruik afkomstig is uit invoer.

Cijfermatige resultaten en conclusies

Zetelverplaatsingen

De onderstaande tabel geeft de eerste raming weer van de invloed van zetelverplaatsingen op het primair inkomenssaldo en het bni voor de periode 2010 tot en met 2017 in miljoenen euro zoals opgenomen in de huidige cijfers van de nationale rekeningen.

Tot en met 2012 is het effect relatief klein maar de omvang neemt daarna toe. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door de toename van het aantal zetelverplaatsingen in recente jaren en anderzijds door de toename in de winstgevendheid van de buitenlandse dochterondernemingen van de onderzochte ondernemingen in de betrokken tijdsperiode⁵.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
saldo primair inkomen met het buitenland (gepubliceerd)	1876	9099	11179	8945	-1662	529	-10475	5565
effect zetelverplaatsingen	607	331	112	3664	4461	5922	6002	9051
saldo primair inkomen met het buitenland excl zetelverplaatsingen	1269	8768	11067	5281	-6123	-5393	-16477	-3486
bruto nationaal inkomen (gepubliceerd)	641063	659458	664145	669408	669898	690537	697862	743711
effect zetelverplaatsingen	607	331	112	3664	4461	5922	6002	9051
bruto nationaal inkomen excl zetelverplaatsingen	640456	659127	664033	665744	665437	684615	691860	734660

Een aantal van de betrokken ondernemingen ontvangt naast winst uit buitenlandse dochterondernemingen ook winst uit reguliere productieactiviteiten binnen de Nederlandse economie. Het is op basis van de data niet goed vast te stellen in hoeverre zetelverplaatsingen effect hebben gehad op de ontwikkelingen van productieactiviteiten binnen Nederland die zich anders niet hadden voorgedaan. Wel kan gesteld worden dat het grootste deel van de betrokken toegevoegde waarde onafhankelijk is geweest van de zetelverplaatsingen van de hoofdvestigingen. Daarom is er geen nader bbp-effect bepaald dat veroorzaakt zou kunnen zijn door de zetelverplaatsingen. Als gevolg hiervan is het effect op het saldo primair inkomen gelijk aan het totale effect op het bni.

De afgelopen jaren is een aantal ondernemingen via een zetelverplaatsing naar Nederland gekomen. Dit is echter niet een éézijdige dynamiek. In de onderzochte periode zijn er weliswaar geen hoofdzetels van ondernemingen uit Nederland verdwenen, maar in 2018 hebben wel drie ondernemingen hun hoofdzetel verplaatst naar het buitenland, wat invloed heeft op het bni vanaf 2018.

⁵ Zetelverplaatsingen van beursgenoteerde ondernemingen zijn niet alleen een recent fenomeen en de effecten ervan komen ook al voor 2010 voor. Vanaf 2010 heeft het CBS ten behoeve van de nationale rekeningen extra aandacht besteed aan de vaststelling van gegevens over deze groep ondernemingen.

Ondernemingen met naar Nederland verplaatst intellectueel eigendom

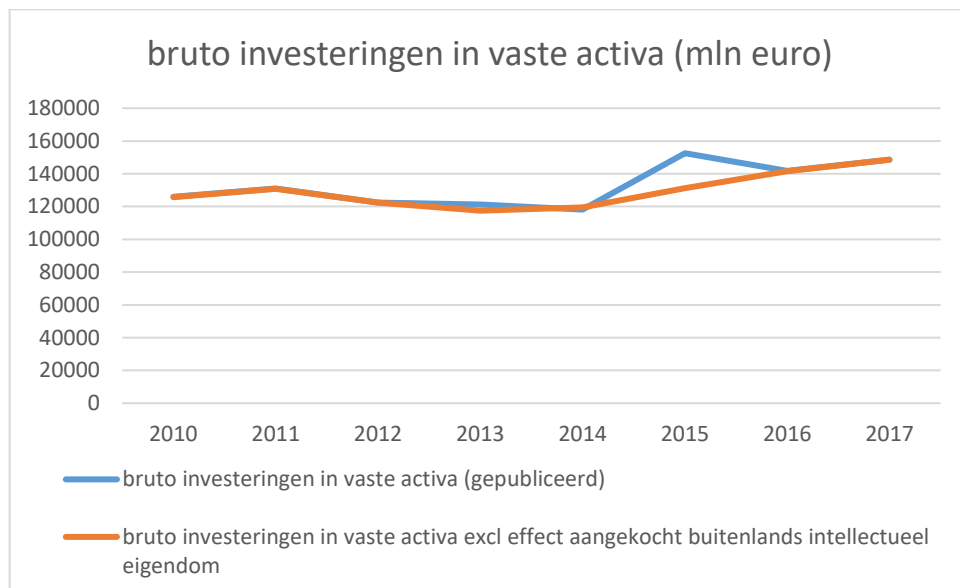
De onderstaande tabel geeft de invloed weer van buitenlandse ondernemingen die intellectueel eigendom naar Nederland verplaatst hebben en vanuit Nederland dit intellectueel eigendom exploiteren voor de periode 2010 tot en met 2017⁶ zoals opgenomen in de huidige cijfers van de nationale rekeningen. Voor de meeste grootheden betreft het bedragen in miljoenen euro. De arbeidsproductiviteit betreft de toegevoegde waarde in lopende prijzen uitgedrukt in duizenden euro's per arbeidsjaar. De arbeidsinkomensquote betreft het aandeel van de beloning van arbeid in het totaal in Nederland verdiende inkomen uit productie.

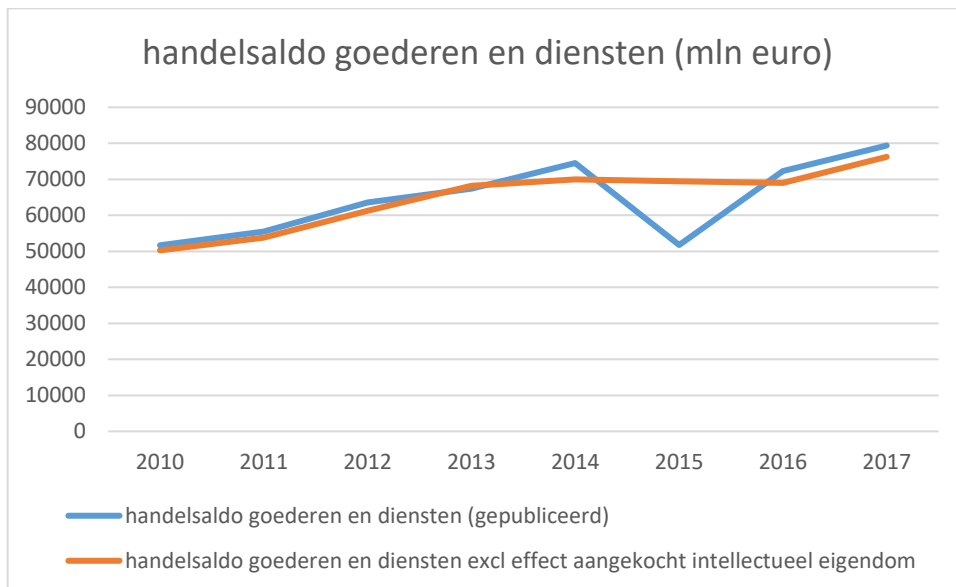
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
bruto binnenlands product (gepubliceerd)	639187	650359	652966	660463	671560	690008	708337	738146
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	1559	1910	2456	2963	3279	3689	3390	3223
bruto binnenlands product excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	637628	648449	650510	657500	668281	686319	704947	734923
uitvoer (gepubliceerd)	446176	491041	519130	527581	541129	570353	563377	615553
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	3338	3841	4643	6869	7457	14017	6159	7769
uitvoer excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	442838	487200	514487	520712	533672	556336	557218	607784
invoer (gepubliceerd)	394496	435537	455542	460137	466572	518594	491044	536163
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	1927	2127	2300	7663	2867	31745	2838	4625
invoer excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	392569	433410	453242	452474	463705	486849	488206	531538
bruto investeringen in vaste activa (gepubliceerd)	125898	130965	122505	121237	118138	152533	141675	148670
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	149	196	112	3757	-1311	21417	69	79
bruto investeringen in vaste activa excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	125749	130769	122393	117480	119449	131116	141606	148591
afschrijvingen (gepubliceerd)	109791	110021	111232	113167	114366	115742	117912	121452
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	1167	1284	1296	1773	1857	1263	1216	1215
afschrijvingen excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	108624	108737	109936	111394	112509	114479	116696	120237
kapitaalgoederenvoorraad (gepubliceerd)	2035026	2037141	2040820	2046654	2031287	2043628	2058059	2098557
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	9134	8517	7816	10838	7548	28746	27645	26560
kapitaalgoederenvoorraad excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	2025892	2028624	2033004	2035816	2023739	2014882	2030414	2071997
arbeidsproductiviteit in de bedrijvensector (A-U, excl L, O, P, T) (ongecorrigeerd)	77,2	78,1	79,8	81,3	82,2	83,2	83,0	84,2
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5
arbeidsproductiviteit in de bedrijvensector excl effect aangekocht buitelandse intellectueel eigendom	76,9	77,8	79,4	80,8	81,6	82,6	82,5	83,7
arbeidsinkomensquote in de bedrijvensector (A-U excl O en P) (gepubliceerd)	73,2	73,5	74,2	74,1	74,5	72,8	73,9	73,3
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,4	-0,3	-0,3
arbeidsinkomensquote in de bedrijvensector excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	73,3	73,6	74,4	74,3	74,7	73,2	74,2	73,6
saldo primair inkomen met het buitenland (gepubliceerd)	1876	9099	11179	8945	-1662	529	-10475	5565
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-369	-397	-1111	-1088	-1254	-2187	-1933	-1772
saldo primair inkomen met het buitenland excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	2245	9496	12290	10033	-408	2716	-8542	7337
bruto nationaal inkomen (gepubliceerd)	641063	659458	664145	669408	669898	690537	697862	743711
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	1190	1512	1345	1875	2025	1501	1457	1451
bruto nationaal inkomen excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	639873	657946	662800	667533	667873	689036	696405	742260

⁶ De effecten van de verplaatsing van intellectueel eigendom naar Nederland spelen ook al enkele jaren voor 2010 een rol. Desalniettemin is het een relatief nieuwe ontwikkeling binnen de Nederlandse economie.

Volgens de berekeningen in deze studie zou in het jaar 2010 het bbp 1,6 mld lager uitvallen als er door buitenlandse multinationale ondernemingen geen intellectueel eigendom naar Nederland zou zijn verplaatst. In 2017 is dit effect toegenomen tot 3,2 mld. Procentueel gezien is dit 0,2% in 2010 en 0,4% in 2017. De invloed op het bni is kleiner, van 1,2 mld (0,2%) in 2010 tot 1,5 mld (0,2%) in 2017. De reden voor dit kleinere effect in vergelijking met het bbp is dat de analyse alleen betrekking heeft gehad op ondernemingen in buitenlandse handen. Zoals in het statistisch kader uitgelegd, worden winsten die aan de buitenlandse eigenaren toekomen ten behoeve van het bni ook aan die buitenlandse eigenaren toegerekend. Het effect op het bni komt overeen met de som van de afschrijvingen op het intellectueel eigendom, de lonen die worden betaald ten behoeve van de exploitatie en de betaalde belastingen over de winst.

Over het geheel genomen zijn de effecten op het bbp en bni op basis van dit onderzoek relatief beperkt te noemen. Ook het effect op de kapitaalgoederenvoorraad is relatief beperkt. De effecten zijn groter wanneer wordt gekeken naar de bruto investeringen en de invoer en uitvoer van goederen en diensten zoals weergegeven in de onderstaande twee grafieken.

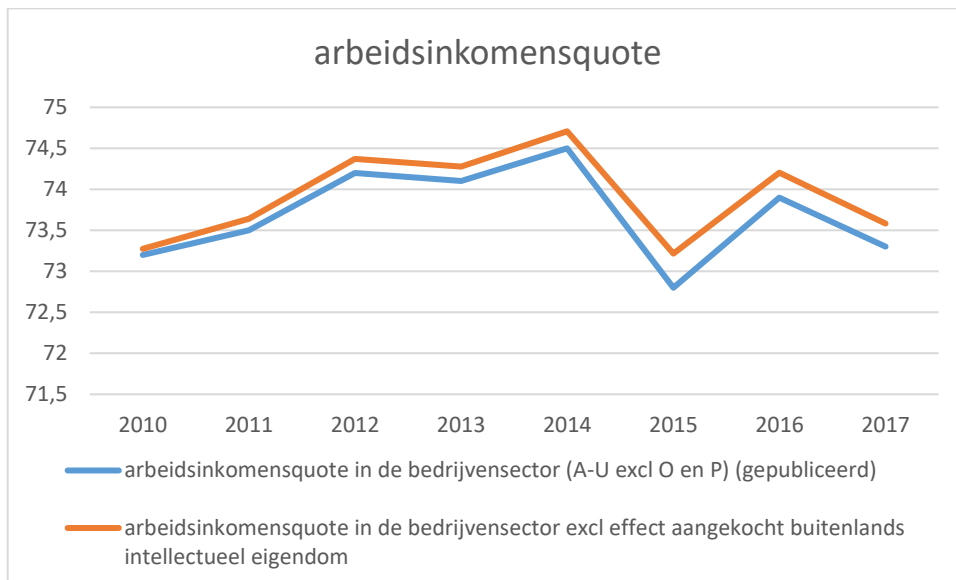

In de jaren 2013, 2014 en 2015 zijn er substantiële bewegingen in het intellectueel eigendom wat grotendeels te herleiden is tot een ingezeten onderdeel van een grote multinationale onderneming⁷.

Wat betreft de invoer en uitvoer kan worden opgemerkt dat de ondernemingen in dit onderzoek naast de uitvoer van royalty's en licenties ook veel invoer hebben van royalty's en licenties. De invoer van royalty- en licentiediensten is geen noodzakelijk onderdeel behorend bij de exploitatie van eigen intellectueel eigendom. Voor de onderzochte ondernemingen die ook royalty's en licenties invoeren is in de beschikbare bronnen niet te onderscheiden in welke mate de output aan royalty's en licenties een gecombineerd pakket betreft waarbij output uit eigen intellectueel eigendom is gecombineerd met output uit sublicenties van ander intellectueel eigendom en in welke mate het om gescheiden producten gaat. De bedragen aan invoer en uitvoer van royalty's en licenties van de betrokken ondernemingen zijn daarom integraal weergegeven. Ondanks dat de waarden voor de invoer en uitvoer daarmee niet geheel gerelateerd hoeven te zijn aan de exploitatie van eigen bezit aan intellectueel eigendom, geven de stromen wel een compleet beeld weer van de impact van de betrokken ondernemingen op de invoer en uitvoer.

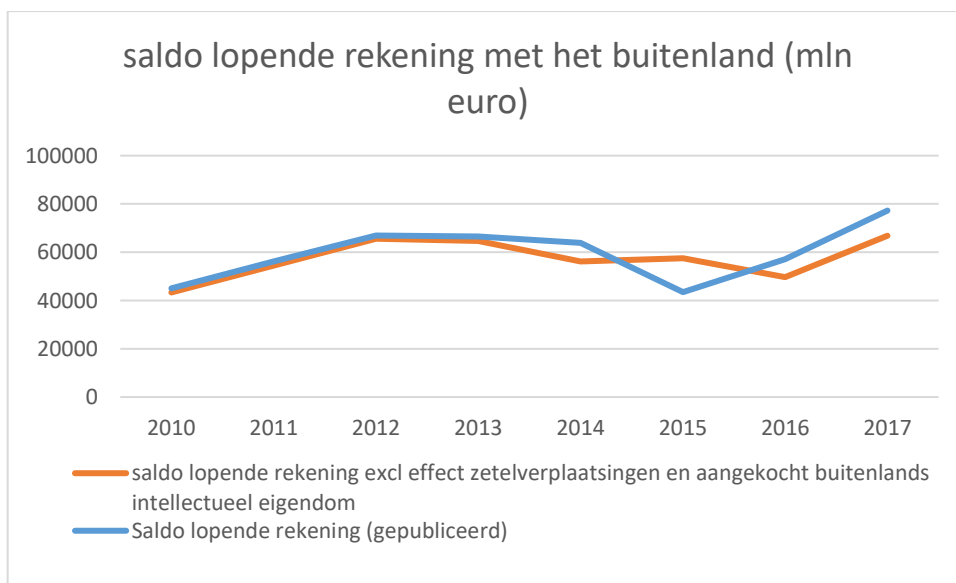
Als wordt gecorrigeerd voor de exploitatie van intellectueel eigendom afkomstig uit het buitenland, valt de arbeidsinkomensquote voor Nederland in 2017 0,3 procentpunt hoger uit. De arbeidsproductiviteit valt juist wat lager uit. In 2015 was de invloed op beide grootheden het grootst. Doordat voor de exploitatie van intellectueel eigendom relatief weinig werknemers benodigd zijn, wordt de ontwikkeling van beide grootheden vrijwel geheel bepaald door de verlaging van het bruto exploitatieoverschot.

⁷ Nationale rekeningen Revisie 2015, CBS, mei 2018

De afbakening van de bedrijvensector bij de arbeidsinkomensquote is enigszins anders gedefinieerd dan die bij de arbeidsproductiviteit, in lijn met afspraken van het CBS met gebruikers hierover. Bij de arbeidsinkomensquote wordt de verhuur en handel in onroerend evenals huishoudens als werkgever wel als bedrijvensector meegeteld terwijl dit voor de arbeidsproductiviteit niet wordt gedaan.

De gezamenlijke resultaten van de onderzoeken naar zetelverplaatsingen en ondernemingen met in het buitenland aangekocht intellectueel eigendom kunnen worden gezien in het licht van het Nederlandse saldo van de lopende rekening met het buitenland. In de onderstaande grafiek is te zien dat vooral in de laatste jaren het saldo van de lopende rekening met het buitenland wat lager zou zijn uitgevallen zonder de invloed van de betrokken multinationale ondernemingen op de onderzochte twee aspecten.

Bij de beoordeling van de resultaten over het effect van de verplaatsing van intellectueel eigendom uit het buitenland is het goed op te merken dat de resultaten waarschijnlijk zijn te beschouwen als een ondergrens. Ten behoeve van het onderzoek zijn verschillende pragmatische keuzes gemaakt om de invloed van naar Nederland verplaatst intellectueel eigendom te kwantificeren. De keuzes zijn enerzijds gemaakt op inhoudelijke gronden, maar waren ook nodig door beperkingen in de beschikbare gegevens. Het onderzoek heeft zich gericht op ondernemingen met een substantiële omzet aan royalty's en licenties, maar met relatief weinig werknemers. Voor ondernemingen die wel veel werknemers in Nederland in dienst hebben, is de identificatie van royalty's en licenties geproduceerd op basis van naar Nederland verplaatst intellectueel eigendom niet mogelijk gebleken. De gehanteerde keuzes in het voorliggende onderzoek zouden een potentiële onderschatting kunnen impliceren. Het betreft dan vooral de volgende keuzes samenhangend met de onderzoeksopzet:

- Ondernemingen met minder dan 10 mln omzet aan royalty's en licenties zijn niet verder geanalyseerd;
- Ondernemingen met minder dan 0,2 mln omzet per werknemer zijn niet verder geanalyseerd tenzij er specifieke aanleiding bestond dit toch te doen;
- Het onderzoek richt zich op ondernemingen die in buitenlandse handen zijn.

Bij ondernemingen die door deze keuzes niet onderzocht zijn, kan het effect van de intellectueel eigendom afkomstig uit het buitenland natuurlijk wel een rol spelen. De precieze omvang van dit effect is moeilijk in te schatten gezien de huidige beperkingen in de beschikbare gegevens. Wel kan gesteld worden dat ten tijde van het onderzoek er geen aanleiding is geweest te verwachten dat de geraamde bedragen in deze studie substantieel hoger zouden uitvallen bij een aanpassing van de gemaakte keuzes.

Verder kan gesteld worden dat de cijfers gebaseerd zijn op verschillende veronderstellingen waardoor de gepresenteerde resultaten een onzekerheidsmarge hebben. Dit betreft onder andere veronderstellingen over de scheiding tussen omzet op basis van gekocht intellectueel eigendom ten opzichte van omzet uit in Nederland geproduceerd intellectueel eigendom, en veronderstellingen over de toedeling van bedrijfslasten. Ondernemingen hebben naast de exploitatie van intellectueel eigendom vaak ook andere activiteiten, waardoor het niet mogelijk is om de bedrijfslasten, waaronder de beloning van werknemers eenduidig naar activiteit toe te delen. De toedeling van de winstbelasting geeft een vergelijkbare problematiek. Onzekerheden zijn er ook wat betreft de ramingen van de investeringen, de kapitaalgoederenvoorraad, de invoer en de uitvoer. Dergelijke problemen beïnvloeden de nauwkeurigheid van de schattingen, maar de invloed ervan is beperkt wanneer de resultaten worden gezien vanuit een macro-economisch perspectief.

Presentatie van de resultaten in volumetermen.

Alle bedragen in deze studie zijn in nominale termen. Door gebruik te maken van adequate prijsgegevens is het mogelijk om ook gegevens in constante prijzen samen te stellen. Uit de studie blijken de prijsindices van twee productgroepen van doorslaggevend belang, te weten die voor royalty's en licenties en die voor intraconcerndiensten. Voor zowel royalty's en licenties als intraconcerndiensten is het moeilijk om op correcte en betrouwbare wijze prijsindices waar te nemen door het unieke karakter van dergelijke diensten. In de regel worden deze productgroepen daarom

ten behoeve van de nationale rekeningen gedefleerd met prijsindices die samenhangen met de algehele prijsontwikkeling van de Nederlandse economie. Verschillen tussen de bedragen in lopende prijzen tussen twee opvolgende jaren zoals in deze studie zullen daarom in belangrijke mate terecht komen in de volumemutaties.

Samenvatting

Multinationale ondernemingen zijn van groot belang voor de Nederlandse economie. Voor twee specifieke aspecten die met multinationale ondernemingen kunnen samenhangen, te weten zetelverplaatsingen en de verplaatsing van intellectueel eigendom naar Nederland, is door het CBS onderzocht in welke mate de huidige macro-economische cijfers van de Nederlandse economie door de beide aspecten worden beïnvloed. Op basis van microgegevens die het CBS tot haar beschikking heeft, zijn voor de periode 2010 tot en met 2017 ramingen gemaakt van het effect van beide aspecten op enkele macro-economische grootheden. De conclusie uit het onderzoek is dat de twee onderzochte aspecten een significante invloed hebben op de Nederlandse macro-economische cijfers, maar dat vanuit het perspectief van de gehele Nederlandse economie de invloed relatief beperkt is. Wel is de invloed van ondernemingen die hun zetel naar Nederland hebben verplaatst de laatste jaren toegenomen met als resultaat in 2017 een impact van 1,2% ten opzichte van het bruto nationaal inkomen. De gevolgen van de verplaatsing van intellectueel eigendom naar Nederland zijn over de jaren heen redelijk stabiel vanuit het perspectief van het bruto binnenlands product en het bruto nationaal inkomen. In 2017 was de invloed 0,4% van het bruto binnenlands product en 0,2% van het bruto nationaal inkomen.

Summary

Multinational corporations have a large impact on the Dutch economy. Two specific aspects that can result from the activities of multinational corporations are corporate inversions and the relocation of intellectual property to the Netherlands. On request from the Ministry of Finance and the Ministry of Social Affairs and Employment, Statistics Netherlands has investigated to what extent the Dutch macroeconomic data are impacted by these two aspects. To do this Statistics Netherlands has analyzed the microdata it has at its disposal and has compiled estimates of the impact of both aspects on Dutch macroeconomic data for the time period 2010 to 2017. The conclusion from the investigation is that the two aspects each have a significant impact on the Dutch macroeconomic data. However, from the perspective of the overall size of the Dutch economy the impact is fairly modest. The impact of corporate inversions has increased in recent years leading to an impact of 1,2% of gross national income in 2017. The impact from the relocation of intellectual property is more stable over time when looking at gross domestic product and gross national income. In 2017 the impact is 0,4% of gross domestic product and 0,2% of gross national income.

Appendix

Effect zetelverplaatsingen uitgedrukt in procenten.

De waarden in de onderstaande tabel betreffen de nominale groeivoeten van de genoemde grootheden en het effect van zetelverplaatsingen op deze groeivoeten.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
saldo primair inkomen met het buitenland (gepubliceerd)	-	385%	23%	-20%	-119%	-132%	-2080%	-153%
effect zetelverplaatsingen	-	-206%	-3%	32%	97%	-120%	-2286%	-74%
saldo primair inkomen met het buitenland excl zetelverplaatsingen	-	591%	26%	-52%	-216%	-12%	206%	-79%
bruto nationaal inkomen (gepubliceerd)	-	2,87%	0,71%	0,79%	0,07%	3,08%	1,06%	6,57%
effect zetelverplaatsingen	-	-0,05%	-0,03%	0,53%	0,12%	0,20%	0,00%	0,38%
bruto nationaal inkomen excl zetelverplaatsingen	-	2,92%	0,74%	0,26%	-0,05%	2,88%	1,06%	6,19%

Effect verplaatsing buitenlands intellectueel eigendom naar Nederland uitgedrukt in procenten.

De waarden in de onderstaande tabel betreffen de nominale groeivoeten van de genoemde grootheden en het effect van de verplaatsing van intellectueel eigendom naar Nederland op deze groeivoeten. Bij de arbeidsproductiviteit en de arbeidsinkomensquote betreft het de procentuele mutaties in deze ratio's, waarbij beide ratio's zijn bepaald op basis van bedragen in lopende prijzen.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
bruto binnenlands product (gepubliceerd)	-	1,75%	0,40%	1,15%	1,68%	2,75%	2,66%	4,21%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,05%	0,08%	0,07%	0,04%	0,05%	-0,06%	-0,04%
bruto binnenlands product excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	1,70%	0,32%	1,07%	1,64%	2,70%	2,71%	4,25%
uitvoer (gepubliceerd)	-	10,06%	5,72%	1,63%	2,57%	5,40%	-1,22%	9,26%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,04%	0,12%	0,42%	0,08%	1,15%	-1,38%	0,19%
uitvoer excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	10,02%	5,60%	1,21%	2,49%	4,25%	0,16%	9,07%
invoer (gepubliceerd)	-	10,40%	4,59%	1,01%	1,40%	11,15%	-5,31%	9,19%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,00%	0,02%	1,18%	-1,08%	6,16%	-5,59%	0,31%
invoer excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	10,40%	4,58%	-0,17%	2,48%	4,99%	0,28%	8,88%
bruto investeringen (gepubliceerd)	-	4,02%	-6,46%	-1,04%	-2,56%	29,11%	-7,12%	4,94%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,03%	-0,05%	2,98%	-4,23%	19,35%	-15,12%	0,00%
bruto investeringen excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	3,99%	-6,41%	-4,01%	1,68%	9,77%	8,00%	4,93%
afschrijvingen (gepubliceerd)	-	0,21%	1,10%	1,74%	1,06%	1,20%	1,87%	3,00%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,11%	0,00%	0,41%	0,06%	-0,55%	-0,06%	-0,03%
afschrijvingen excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,10%	1,10%	1,33%	1,00%	1,75%	1,94%	3,03%
kapitaalgoederenvoorraad (gepubliceerd)	-	0,10%	0,18%	0,29%	-0,75%	0,61%	0,71%	1,97%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	-0,03%	-0,04%	0,15%	-0,16%	1,05%	-0,06%	-0,08%
kapitaalgoederenvoorraad excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,13%	0,22%	0,14%	-0,59%	-0,44%	0,77%	2,05%
arbeidsproductiviteit in de bedrijvensector (A-U, excl L, O, P, T) (ongecorrigeerd)	-	1,14%	2,21%	1,84%	1,12%	1,28%	-0,26%	1,48%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,07%	0,11%	0,10%	0,06%	0,06%	-0,07%	-0,06%
arbeidsproductiviteit in de bedrijvensector excl effect aangekocht buitelanden intellectueel eigendom	-	1,07%	2,10%	1,74%	1,06%	1,21%	-0,18%	1,54%
arbeidsinkomensquote in de bedrijvensector (A-U excl O en P) (gepubliceerd)	-	0,41%	0,95%	-0,13%	0,54%	-2,28%	1,51%	-0,81%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	-0,09%	-0,04%	-0,01%	-0,04%	-0,29%	0,17%	0,02%
arbeidsinkomensquote in de bedrijvensector excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,50%	0,99%	-0,13%	0,58%	-2,00%	1,35%	-0,83%
saldo primair inkomen met het buitenland (gepubliceerd)	-	385%	23%	-20%	-119%	-132%	-2080%	-153%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	62%	-7%	-2%	-15%	634%	-1666%	33%
saldo primair inkomen met het buitenland excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	323%	29%	-18%	-104%	-766%	-414%	-186%
bruto nationaal inkomen (gepubliceerd)	-	2,87%	0,71%	0,79%	0,07%	3,08%	1,06%	6,57%
effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	0,05%	-0,03%	0,08%	0,02%	-0,09%	-0,01%	-0,01%
bruto nationaal inkomen excl effect aangekocht buitenlands intellectueel eigendom	-	2,82%	0,74%	0,71%	0,05%	3,17%	1,07%	6,58%

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
bruto binnenlands product (gepubliceerd)	-	1,75%	0,40%	1,15%	1,68%	2,75%	2,66%	4,21%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,05%	0,08%	0,07%	0,04%	0,05%	-0,06%	-0,04%
bruto binnenlands product excl effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	1,70%	0,32%	1,07%	1,64%	2,70%	2,71%	4,25%
uitvoer (gepubliceerd)	-	10,06%	5,72%	1,63%	2,57%	5,40%	-1,22%	9,26%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,04%	0,12%	0,42%	0,08%	1,15%	-1,38%	0,19%
uitvoer excl effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	10,02%	5,60%	1,21%	2,49%	4,25%	0,16%	9,07%
invoer (gepubliceerd)	-	10,40%	4,59%	1,01%	1,40%	11,15%	-5,31%	9,19%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,00%	0,02%	1,18%	-1,08%	6,16%	-5,59%	0,31%
invoer excl effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	10,40%	4,58%	-0,17%	2,48%	4,99%	0,28%	8,88%
bruto investeringen (gepubliceerd)	-	4,02%	-6,46%	-1,04%	-2,56%	29,11%	-7,12%	4,94%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,03%	-0,05%	2,98%	-4,23%	19,35%	-15,12%	0,00%
bruto investeringen excl effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	3,99%	-6,41%	-4,01%	1,68%	9,77%	8,00%	4,93%
afschrijvingen (gepubliceerd)	-	0,21%	1,10%	1,74%	1,06%	1,20%	1,87%	3,00%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,11%	0,00%	0,41%	0,06%	-0,55%	-0,06%	-0,03%
afschrijvingen excl effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,10%	1,10%	1,33%	1,00%	1,75%	1,94%	3,03%
kapitaalgoederenvoorraad (gepubliceerd)	-	0,10%	0,18%	0,29%	-0,75%	0,61%	0,71%	1,97%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	-0,03%	-0,04%	0,15%	-0,16%	1,05%	-0,06%	-0,08%
kapitaalgoederenvoorraad excl effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,13%	0,22%	0,14%	-0,59%	-0,44%	0,77%	2,05%
arbeidsproductiviteit in de bedrijvensector (A-U, excl L, O, P, T) (ongecorrigeerd)	-	1,14%	2,21%	1,84%	1,12%	1,28%	-0,26%	1,48%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,07%	0,11%	0,10%	0,06%	0,06%	-0,07%	-0,06%
arbeidsproductiviteit in de bedrijvensector excl effect aangekocht buiteland intellectueel eigendom	-	1,07%	2,10%	1,74%	1,06%	1,21%	-0,18%	1,54%
arbeidsinkomensquote in de bedrijvensector (A-U excl O en P) (gepubliceerd)	-	0,41%	0,95%	-0,13%	0,54%	-2,28%	1,51%	-0,81%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	-0,09%	-0,04%	-0,01%	-0,04%	-0,29%	0,17%	0,02%
arbeidsinkomensquote in de bedrijvensector excl effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,50%	0,99%	-0,13%	0,58%	-2,00%	1,35%	-0,83%
saldo primair inkomen met het buitenland (gepubliceerd)	-	385%	23%	-20%	-119%	-132%	-2080%	-153%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	62%	-7%	-2%	-15%	634%	-1666%	33%
saldo primair inkomen met het buitenland excl effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	323%	29%	-18%	-104%	-766%	-414%	-186%
bruto nationaal inkomen (gepubliceerd)	-	2,87%	0,71%	0,79%	0,07%	3,08%	1,06%	6,57%
effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	0,05%	-0,03%	0,08%	0,02%	-0,09%	-0,01%	-0,01%
bruto nationaal inkomen excl effect aangekocht buitenland intellectueel eigendom	-	2,82%	0,74%	0,71%	0,05%	3,17%	1,07%	6,58%